

Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s celostátní nebo oborovou působností

Studijní text

Kvalifikační úroveň 7

Verze 1.0

Autor: Mgr. Michaela Mrázová

Konzultant: doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D.

Ostrava 2021

VISK VEŘEJNÉ
INFORMAČNÍ SLUŽBY
KNIHOVEN

Odborná způsobilost Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s celostátní nebo oborovou působností

Profesní kvalifikace Referenční knihovník specialista (kód: 72-017-T)
Knihovník specialista v knihovně pro děti/knihovnice
specialistka v knihovně pro děti (kód: 72-022-T)

Kvalifikační úroveň 7

Klíčová slova Knihovní služby, informační služby, bibliografické služby, rešerše, rešeršní strategie, informační zdroje, metody vyhledávání, booleovské operátory.

Anotace Studijní text se věnuje problematice poskytování bibliografických a rešeršních služeb. Zabývá se rešeršními strategiemi, systémem poskytování těchto služeb a představuje vybrané volně dostupné a licencované zdroje.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci projektu Veřejné informační služby knihoven (VISK 1).

Zkouška z odborné způsobilosti **Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s celostátní nebo oborovou působností** má 4 části, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

Kritéria hodnocení		Způsob ověření
a	Popsat rešeršní strategii na příkladu konkrétního zadání rešerše	Ústní ověření
b	Popsat systém bibliografických a rešeršních služeb zadané knihovny s celostátní nebo oborovou působností	Ústní ověření
c	Charakterizovat rozdíly mezi poskytováním bibliografických a rešeršních služeb z volných a licencovaných elektronických informačních zdrojů	Ústní ověření
d	Připravit odpověď podle zadaného faktografického dotazu včetně odkazů na relevantní informační zdroje	Praktické předvedení

Tento text pro vás připravila Mgr. Michaela Mrázová, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, mrazova@svkos.cz

Text konzultoval doc. PhDr. Richard Papík, Ph.D., Slezská univerzita v Opavě, papik@fpfopava.cz

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU	6
1 VEŘEJNÉ KNIHOVNICKÉ A INFORMAČNÍ SLUŽBY	7
1.1 Typy knihovnicko-informačních služeb	8
1.2 Informační zdroje	9
1.3 Související legislativa	10
1.4 Další související dokumenty	10
2 BIBLIOGRAFICKÉ SLUŽBY	11
2.1 Bibliografie	11
2.1.1 Dělení bibliografií podle různých hledisek	12
2.1.2 Retrospektivní regionální bibliografie	12
2.2 Bibliografické služby	13
3 REŠERŠNÍ SLUŽBY	15
3.1 Členění rešerší podle různých hledisek	17
3.2 Rešeršní proces	18
3.2.1 Analýza informačního požadavku	18
3.2.2 Výběr informačního zdroje	20
3.2.3 Rešeršní strategie a metody	20
3.2.4 Zpracování výsledků	21
3.2.5 Dodání dokumentu	21
3.3 Formální úprava rešerše	22
4 REFERENČNÍ SLUŽBY	23
4.1 Referenční centrum v knihovně	24
4.1.1 Referenční interview	24
4.2 Ptejte se knihovny	25
4.2.1 LibAnswers	27
4.3 Faktografické databáze	27
4.3.1 Databáze léků	27
4.3.2 Český statistický úřad	28
4.3.3 Databáze patentů a užitných vzorů	30
5 ZDROJE A VYHLEDÁVÁNÍ	31
5.1 Podpůrné prostředky vyhledávání	31
5.1.1 Booleovské (logické) operátory	31

5.1.2	Proximitní operátory	32
5.1.3	Zástupné symboly	33
5.1.4	Další operátory a pomocné znaky	33
5.2	Volně dostupné zdroje	33
5.2.1	Souborný katalog České republiky	33
5.2.2	Portál Knihovny.cz	34
5.2.3	Česká národní bibliografie	35
5.2.4	Databáze ANL	36
5.2.5	Česká digitální knihovna	37
5.2.6	Digitální knihovna Národní knihovny ČR	38
5.2.7	Google Scholar	39
5.2.8	Directory of Open Access Journals	40
5.3	Licencované zdroje	40
5.3.1	EBSCO	40
5.3.2	ProQuest	41
5.3.3	PressReader	41
5.3.4	JStor	42
SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU		43
LITERATURA.....		44
SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ		45

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

ÚVOD

Studijní text **Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s celostátní nebo oborovou působností** slouží k přípravě na zkoušku dle Národní soustavy kvalifikací pro pozice Referenční knihovník specialista (kód: 72-017-T) a Knihovník specialista v knihovně pro děti/knihovnice specialista v knihovně pro děti (kód: 72-022-T).

Na příkladu konkrétního zadání rešerše budete umět popsat rešeršní strategii, která je součástí celého rešeršního procesu, zvládnete popsat systém poskytování rešeršních a bibliografických služeb. V textu se také zaměříme na volné i licencované elektronické informační zdroje a vyhledávání v nich.

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU BUDETE UMĚT

- Rozlišit typy veřejných knihovnických a informačních služeb a v rámci nich zařadit služby bibliografické,
- orientovat se v legislativě a dalších souvisejících dokumentech,
- charakterizovat bibliografické, rešeršní a referenční služby, jejich dělení a způsoby poskytování,
- popsat rešeršní proces, včetně volby rešeršní strategie,
- pracovat s volně dostupnými i licencovanými EIZ.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

Knihovní služby, informační služby, bibliografické služby, rešerše, rešeršní strategie, informační zdroje, metody vyhledávání, booleovské operátory.

1 VEŘEJNÉ KNIHOVNICKÉ A INFORMAČNÍ SLUŽBY

Knihovní zákon č. 257/2001 Sb. stanovuje, že:¹

(1) *Veřejné knihovnické a informační služby spočívají*

a) *ve zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny nebo prostřednictvím meziknihovních služeb z knihovního fondu jiné knihovny,*

b) *v poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší,*

c) *ve zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy,*

d) *v umožnění přístupu k informacím na internetu, ke kterým má knihovna bezplatný přístup.*

(...)

(3) *Provozovatel knihovny může poskytovat další služby spočívající zejména*

(...)

e) *v poskytování písemných bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší.*

Z tohoto je patrné, že poskytování bibliografických a rešeršních služeb je nedílnou součástí fungování knihoven a knihovnické práce. Poskytování těchto služeb ústní formou je povinné, poskytování písemných bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší je volitelné. Rozsah a forma poskytování těchto služeb se odvíjí od velikosti knihovny a její působnosti (celostátní, krajská, pověřená), jejího zaměření (vědecká, odborná/specializovaná, spjatá s konkrétní institucí) či množství licencovaných zdrojů, ke kterým má knihovna přístup.

DEFINICE

Knihovní a informační služby poskytované knihovnami, které jsou evidované v registru vedeném Ministerstvem kultury ČR. Přesné vymezení těchto služeb stanovuje Zákon

¹ ČESKO. Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-257>

č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), § 4.²

1.1 Typy knihovnicko-informačních služeb

Knihovnické a informační služby můžeme rozdělit do tří typů, které reflektují činnost knihoven v širším pojetí:³

Primární	výpůjční služby	absenční
		prezenční
	reprografické služby	
	zpřístupnění online i off-line digitálních dokumentů	
Sekundární	bibliograficko-rešeršní služby	zpracování rešerší
		bibliografické soupisy
	referenční služby	poradenská služba
		faktografické služby
Terciární	prezentace knihovny, PR	
	propagace čtenářství	
	ediční činnost	
	kulturní a vzdělávací akce	

² CITO VÁ, Jaroslava. Veřejné knihovnické a informační služby. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002858&local_base=KTD.

³ VODIČKOVÁ, Hana. Nástin druhové klasifikace knihovnicko-informačních služeb. *Knihovna plus* [online]. 2009, č. 2 [cit. 2022-01-02]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus92/vodic.htm>. ISSN 1801-5948.

DEFINICE

Knihovní služby jsou služby poskytované knihovnami fyzickým i právnickým osobám za účelem uspokojení jejich potřeb a požadavků. V širším smyslu zahrnuje i kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti, příp. další činnosti.⁴

Informační služby jsou služby poskytované knihovnami, informačními institucemi nebo jinými organizacemi, jejichž účelem je zprostředkování informací ve všech formách a oborech lidské činnosti.⁵

1.2 Informační zdroje

Informační zdroje můžeme dělit na:

a) **dokumentové** → knihovny zajišťují především přístup k dokumentům v tištěné a elektronické podobě (monografie, noviny a časopisy, sborníky, skripta, příručky, encyklopedie, vědeckokvalifikační práce, mapy, hudebniny, patentové a normativní dokumenty, grafika, fotografie, filmy, gramofonové desky aj.). Tyto zdroje obsahují původní (primární) informace.

b) **dokumentografické/bibliografické** → knihovny vytvářejí a uchovávají zdroje, které obsahují bibliografické záznamy. Budují katalogy, sestavují a uchovávají bibliografické soupisy, zajišťují přístup do bibliografických databází. Tyto zdroje usnadňují cestu k primárním dokumentům a informacím. Tvoří základ pro poskytování bibliografických informací.

c) **faktografické** → knihovny shromažďují různé příručky a encyklopedie, zajišťují přístup do faktografických databází, případně je samy budují. Některé městské knihovny shromažďují informace, které potřebují lidé v každodenním životě, např. adresy živnostníků a firem poskytujících v daném místě určité služby či kontakty na charitativní organizace, případně informace o programu místních kulturních institucí. Tyto zdroje umožňují knihovnám poskytovat uživatelům faktografické informace.

⁴ CITOVÁ, Jaroslava. *Knihovní služby*. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000004031&local_base=KTD.

⁵ ŠVEJDA, Jan. *Informační služby*. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001807&local_base=KTD.

1.3 Související legislativa

Kromě knihovního zákona je při poskytování biobibliografických a rešeršních služeb nutné brát v potaz také další legislativu, a to zejména:

- **Autorský zákon** (121/2000 Sb.)⁶, který ukládá autorům povinnost uvést informace o použitých informačních pramenech ve svých dílech. Citace zdrojového dokumentu pak umožňuje ostatním ověření uvedených údajů. Zdroje uvedené v rešerších se ve většině případů uvádějí v podobě citací.
- **Zákon o ochraně osobních údajů** (110/2019 Sb.)⁷ stanovuje náležitosti nakládání s osobními údaji (např. informace o osobě, která si rešerši objednala), respektuje GDPR.
- **Občanský zákoník** (89/2012 Sb.)⁸ – objednávka rešerše a její vytvoření je smluvní ustanovení mezi knihovnou a objednavatelem. Pokud není stanoveno jinak, platí pro právní vztahy příslušná ustanovení obecně závazných právních předpisů České republiky, zejména pak ustanovení občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

1.4 Další související dokumenty

Mezi další související dokumenty můžeme zařadit např.:

- **ČSN 01 6910 (016910) Úprava dokumentů zpracovaných textovými procesory.**⁹ Tato norma stanovuje obecná pravidla pro úpravu textů vytvářených např. v programu MS Word. Jejím cílem je zefektivnit práci tak, aby umožňovala snadné a rychlé pořizování textů i jejich uspokojivou úpravu pomocí textových procesorů, jejichž současným technickým možnostem byl obsah normy přizpůsoben.
- **ČSN ISO 690 (010197) Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů.**¹⁰ Tato mezinárodní norma uvádí pravidla pro úpravu bibliografických citací. Uvádí rovněž pokyny pro úpravu citací v latince v informačních zdrojích, které nejsou primárně bibliografické. Norma je použitelná na bibliografické odkazy a citace všech druhů informačních zdrojů

⁶ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁷ ČESKO. Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-110>

⁸ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁹ ČSN 01 6910 (016910) *Úprava dokumentů zpracovaných textovými procesory*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2014.

¹⁰ MARVANOVÁ, Eva. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů: ČSN ISO 690*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011.

2 BIBLIOGRAFICKÉ SLUŽBY

Bibliografické služby patří k adresným informačním službám poskytovaným uživatelům na požádání.

2.1 Bibliografie

DEFINICE

Bibliografie je

- seznam dokumentů zpracovaný podle určitých zásad, pravidel a hledisek nebo ji také můžeme definovat jako nauku o seznámech dokumentů, o jejich účelu, způsobech využívání, druzích, historickém vývoji a metodice a technice jejich zpracování,
- teorie, činnosti a techniky identifikující a popisující dokumenty.¹¹

¹¹ SKOLEK, Jaroslav. Bibliografie. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDK/IV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000309&local_base=KTD.

2.1.1 DĚLENÍ BIBLIOGRAFIÍ PODLE RŮZNÝCH HLEDISEK

rozsah a obsah	všeobecné	veškerá literatura bez ohledu na obory
	speciální	jednotlivé vědní obory
		personální bibliografie
druh dokumentu	knihy	
	periodika	
teritorium	mezinárodní	
	národní	
	regionální	
	popř. vymezení jazykovou oblastí	
chronologicky	běžná/současná	
	retrospektivní	
vydání	jednorázové	
	průběžné	
použité prameny	primární	Národní bibliografie
	sekundární	
	terciální	bibliografie bibliografií

2.1.2 RETROSPEKTIVNÍ REGIONÁLNÍ BIBLIOGRAFIE

Druh bibliografie, která zpětně mapuje informace o daném území/regionu od nejstarší doby do současnosti. Může obsahovat záznamy knih, seriálů, statí a článků, které se svým obsahem vztahují k uvedenému regionu. Mapují historický, politický, hospodářský, společenský či kulturní život. Bibliografie umožňuje vyhledávat podle autora, názvu, zdrojového dokumentu, klíčového slova, roku vydání aj. Jednotlivá kritéria je možné kombinovat.

Příkladem takto budované bibliografie může být Retrospektivní regionální bibliografie Moravskoslezského kraje¹². Ta se skládá z částí, které odpovídají okresům MSK:

¹² Retrospektivní regionální bibliografie. In: *Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.svkos.cz/katalog-a-databaze/databaze/>

- [Ostrava](#) – obsahuje veškerou dostupnou literaturu, která byla o Ostravě a přilehlém regionu publikována do 31. 12. 2008. Období let 2009–2012 bylo doplněno záznamy monografií a článků z katalogu MSVK. Od roku 2013 je průběžně doplňována.
- [Karvinsko](#) – obsahuje veškerou dostupnou literaturu, která byla o tomto regionu publikována do 31. 12. 2000. Období let 2001–2012 bylo doplněno záznamy monografií a článků z katalogu MSVK. Od roku 2013 je průběžně doplňována.
- [Frýdecko-Místeko](#) – obsahuje veškerou dostupnou literaturu (od nejstarší doby do současnosti), která byla o tomto regionu publikována. Je průběžně doplňována.
- [Novojičínsko](#) – obsahuje veškerou dostupnou literaturu (od nejstarší doby do současnosti), která byla o tomto regionu publikována. Je průběžně doplňována.
- [Opavsko](#) – v online katalogu naleznete záznamy, které byly a jsou vytvářeny ze současně vycházejících zdrojů. Ucelenou bibliografii Opavska můžete prozatím nalézt v tištěné podobě v publikaci [Bibliografie okresu Opava](#) z roku 1999.
- [Bruntálsko](#) – v online katalogu naleznete pouze záznamy, které byly a jsou vytvářeny ze současně vycházejících zdrojů.

2.2 Bibliografické služby

DEFINICE

Bibliografické služby jsou informační služby spočívající v poskytování bibliografických informací v podobě bibliografických záznamů a bibliografických soupisů (jednorázových i periodických).¹³

Bibliografický soupis

- soupis dokumentů, zpracovaný podle určitých zásad a pravidel a usilující v rámci stanovených kritérií o maximální úplnost,
- sekundární dokument obsahující soubor bibliografických záznamů o existujících dokumentech, resp. jejich částech, sestavený podle předem stanovených zásad.¹⁴

Bibliografická informace je druh sekundární informace obsahující reprezentaci dokumentu nebo jeho části. Základní jednotkou bibliografické informace je bibliografický údaj, který obsahuje hodnotu jednoho atributu dokumentů. Prostřednictvím hodnot bibliografických údajů může bibliografická informace vstupovat do vztahů s dalšími bibliografickými informacemi (díla téhož autora, časopis – číslo – článek apod.). V komunikačním procesu plní funkci indikativní (informace o existenci dokumentu),

¹³ ŠVEJDA, Jan, KATUŠČÁK, Dušan. Bibliografické služby. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001866&local_base=KTD.

¹⁴ SKOLEK, Jaroslav. Bibliografický soupis. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000307&local_base=KTD.

identifikační (odlišení dokumentu od ostatních) a popisnou; ty mohou být dále rozšířeny o funkce selekční, lokační a hodnotící.¹⁵

Bibliografický záznam je ověřený a standardizovaný soubor údajů o bibliografickém zdroji. Skládá se z bibliografického popisu, selekčních údajů, obsahové charakteristiky, lokačních, exemplářových a kódovaných údajů. Slouží k identifikaci a zajištění přístupu dokumentu.¹⁶

¹⁵ KUČEROVÁ, Helena. Bibliografická informace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000386&local_base=KTD.

¹⁶ VODIČKOVÁ, Hana, BUŘILOVÁ, Marcela. Bibliografický záznam. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001238&local_base=KTD.

3 REŠERŠNÍ SLUŽBY

Rešeršní služby poskytují zpracování a poskytování rešerší na základě požadavku uživatelů. Rešerše spočívá v nalezení zdrojů informací dle uživatelem předem definovaných požadavků. Kromě tématu si uživatel určí časové, jazykové a geografické vymezení, v jakých zdrojích a jaké druhy dokumentů mají být vyhledány. Výsledkem je soupis zdrojů, které odpovídají jeho zadání.

Pokud jsou rešeršní služby poskytovány písemně, je knihovna oprávněna požadovat úhradu skutečně vynaložených nákladů. Řada knihoven stanovuje fixní cenu za vypracování rešerše, ke které se připočte cena za počet poskytnutých záznamů. Viz např. ceník MSVK:

3. Poplatky za zpracování specializovaných rešerší

Základní poplatek při zadání rešerše
Za jeden záznam

100,- Kč
2,- Kč

Obrázek 1 – Poplatek za zpracování rešerše v MSVK

DEFINICE

Rešerše je výsledek (popř. proces) vyhledávání informací ve formě dokumentografických nebo faktografických záznamů, popř. plných textů. Rešerše se zpracovává na základě rešeršního požadavku uživatele, který je zformulován pomocí dotazovacího jazyka do rešeršního dotazu; při provádění rešerše se uplatňuje rešeršní strategie. Podle charakteru obsažených informací se rozlišuje dokumentografická nebo faktografická rešerše; rešerše fixovaná na nosič se považuje za sekundární dokument.¹⁷

Rešeršní služby jsou dokumentografické nebo faktografické služby spočívající ve zpracování a poskytování rešerší uživatelům odborných informací. Rešerše mohou být průběžné nebo retrospektivní. Průběžné rešerše v dávkovém režimu představuje adresní rozšiřování informací. K rešeršním službám patří také online informační služby.¹⁸

¹⁷ ŠVEJDA, Jan. Rešerše. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001832&local_base=KTD.

¹⁸ ŠVEJDA, Jan. Rešeršní služby. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001824&local_base=KTD.

Rešeršní požadavek je konkrétně formulovaná žádost uživatele o zpracování rešerše. Rešeršní požadavek je obvykle formulován v přirozeném jazyce, prezentován písemně, ústně nebo jiným způsobem.¹⁹

Relevantní informace je informace formálně nebo věcně shodná s dotazem zadaným uživatelem v přirozeném či selekčním jazyku. Formální relevance je shoda formulace rešeršního dotazu se selekčními údaji dokumentu, věcná (obsahová) relevance je shoda obsahu informačního dotazu s obsahem vyhledaného dokumentu. Ke zjišťování relevance se používají koeficienty (míry) úplnosti a přesnosti.²⁰

Míra úplnosti rešerše – koeficient pro hodnocení relevance rešerše definovaný jako poměr počtu nalezených relevantních záznamů k počtu všech relevantních záznamů v databázi. Obvykle se vyjadřuje v procentech.²¹

Míra přesnosti rešerše – koeficient pro hodnocení relevance rešerše definovaný jako poměr počtu nalezených relevantních záznamů k celkovému počtu záznamů v rešerši. Obvykle se také vyjadřuje v procentech.²²

¹⁹ ŠVEJDA, Jan. Rešeršní požadavek. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001826&local_base=KTD.

²⁰ JONÁK, Zdeněk. Relevantní informace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000488&local_base=KTD.

²¹ ŠVEJDA, Jan. Míra úplnosti rešerše. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001863&local_base=KTD.

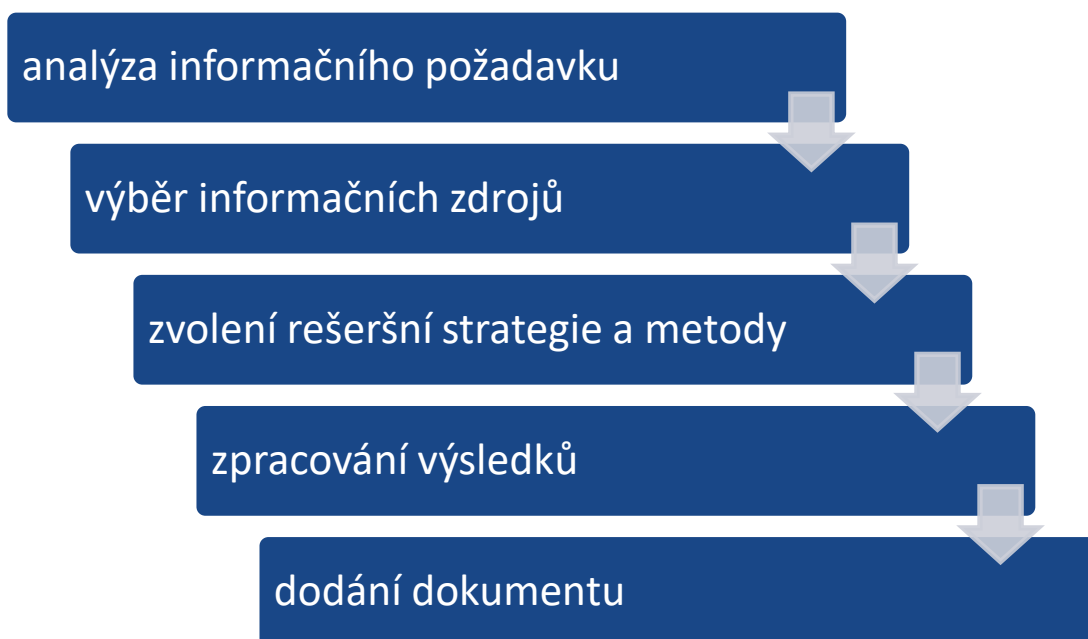
²² ŠVEJDA, Jan. Míra přesnosti rešerše. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001862&local_base=KTD.

3.1 Členění rešerší podle různých hledisek

časové hl.	jednorázové	
	průběžné	sledování konkrétního tématu poskytování záznamů periodicky
	doplňkové	doplnění dříve zpracované rešerše
způsob zpracování	klasické	tištěné dokumenty
	automatizované	internet, EIZ, skripty
	kombinované	klasické + automatizované
druhy dokumentů	komplexní	všechny dostupné dokumenty
	jednodruhové	např. patentová rešerše
	vícedruhové	stanovené druhy dokumentů, např. časopisy a normy
druh zachycených informací	dokumentografické (bibliografické)	citace + abstrakty
	faktografické	např. fyzikální tabulky
specifická hlediska	patentové	
	místní	konkrétní region, viz regionální bibliografie
	jazykové	lingvistická oblast
	orientační	"předrešerše" - zda má smysl v tématu rešerše pokračovat

3.2 Rešeršní proces

Proces vyhledávání informací můžeme rozdělit do několika etap:²³

3.2.1 ANALÝZA INFORMAČNÍHO POŽADAVKU

- přijetí objednávky rešerše (ústně nebo elektronicky),
- konzultace rešeršera a zadavatele rešerše (osobně, telefonicky či e-mailem), cílem konzultace je pochopit informační potřebu uživatele,
- požadavek na rešerši by měl obsahovat:
 - téma rešerše,
 - účel rešerše,
 - klíčová slova
 - jazykové vymezení,
 - časové omezení,
 - typ publikací,
 - výběr databází a zdrojů,
 - výslednou podobu záznamů (citace, anotace),
 - způsob dodání hotové rešerše zadavateli.

²³ PAPÍK, Richard. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011, s. 91. Podnikání a management. ISBN 978-80-85860-22-1.

REŠERŠE

Téma

Požaduji pouze záznamy staré: bez omezení ▼

POŽADUJI POUZE ZÁZNAMY V JAZYCE

Čeština	Slovenština	Němčina	Angličtina	Všechny jazyky	Jiný...
---------	-------------	---------	------------	----------------	---------

POŽADOVANÝ TYP PUBLIKACÍ

Monografie	Článek, kapitola, stat'
------------	-------------------------

ZÁZNAMY Z DATABÁZÍ

Katalog knihovny PF UK	Souborný katalog ČR	Databáze České články (ANL)
------------------------	---------------------	-----------------------------

Klíčová slova / hesla

Požadovaný obor práva

INFORMACE O ŽADATELI

Jméno a příjmení

E-mail

Telefon

Poplatek za zadání rešerše je 150 Kč. Tato částka je nevratná, a to i v případě negativního nálezu. Dále se platí 40 Kč za každou další započatou čtvrt hodinu práce rešeršéra.

ODESLAT

Obrázek 2 – Objednávka rešerše v Knihovně PF Univerzity Karlovy²⁴

²⁴ <https://knihovna.prf.cuni.cz/objednavka-reserse>

3.2.2 VÝBĚR INFORMAČNÍHO ZDROJE

- určení jádra informačních zdrojů (ty, které odpovídají zadání),
- podle charakteru řešerše využíváme elektronické i tištěné zdroje,
- řešeršér postupně prochází informační zdroje, formuluje dotazy a vybírá relevantní bibliografické záznamy a fakta.

3.2.3 REŠERŠNÍ STRATEGIE A METODY

„Rešeršní strategie je metodický postup, jak pomocí jednotlivých cílených kroků získat relevantní dokument.“²⁵

V užším pojetí chápeme rešeršní strategii jako způsob vedení dialogu (dotazování, zadávání rešeršního dotazu) v konkrétním informačním systému/zdroji.

Rozlišujeme tři základní typy rešeršních strategií:²⁶

strategie stavebních kamenů

- dekompozice informačního požadavku na logické celky
- s každým celkem se pracuje samostatně

strategie rostoucí perly

- postupné rozšiřování dotazu a jeho doplňování o další klíčová slova
- začíná se od nejužšího/nejvíce specifikovaného dotazu

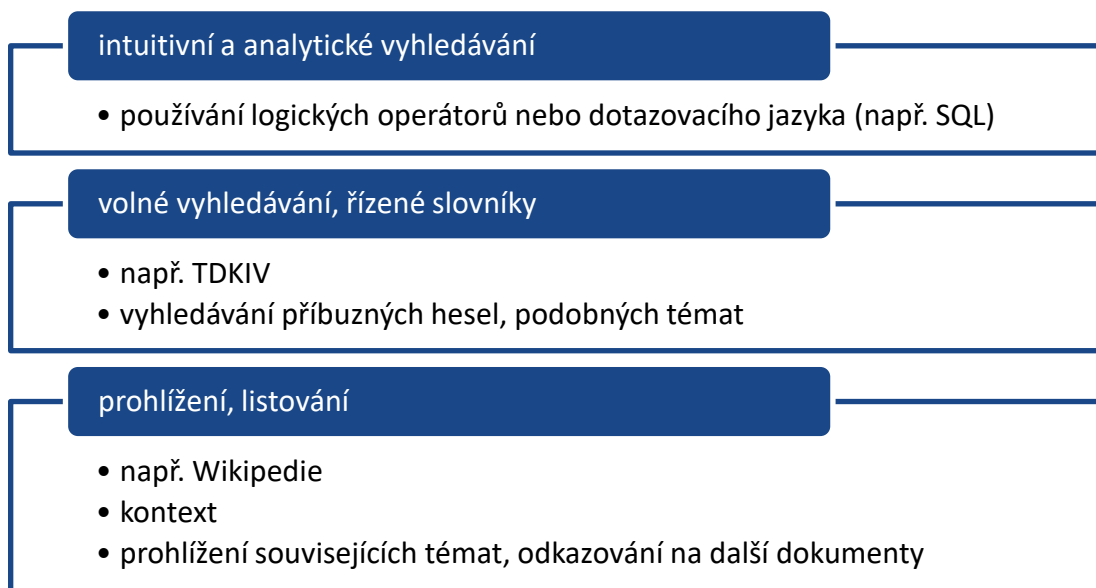
strategie osekávání

- začíná se od nejširšího/nejméně specifikovaného dotazu
- postupně dochází k omezování výsledků přidáváním kritérií (jazyk, časové hledisko, zdroj apod.)

²⁵ PAPIK, Richard. Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011, s. 100. Podnikání a management. ISBN 978-80-85860-22-1.

²⁶ PAPIK, Richard. Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011. Podnikání a management. ISBN 978-80-85860-22-1.

Mezi rešeršní metody můžeme zahrnout:²⁷

3.2.4 ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ

- konkrétní podoba rešerše dle předchozí dohody se zadavatelem,
- autor, titul, bibliografické údaje, abstrakt, odkaz na plný text apod.,
- hodnocení výsledků rešerše z hlediska:
 - relevance,
 - pertinence,
 - úplnosti,
 - přesnosti.

3.2.5 DODÁNÍ DOKUMENTU

- předání vypracované rešerše,
- získání primárních dokumentů či jejich kopie:
 - DDS – služba dodání dokumentu,
 - EDS – elektronické dodání dokumentu,
 - MVS – meziknihovní výpůjční služba,
 - MMVS – mezinárodní meziknihovní výpůjční služba.

²⁷ PAPIK, Richard. Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011. Podnikání a management. ISBN 978-80-85860-22-1.

3.3 Formální úprava rešerše

Vyhledané bibliografické záznamy se třídí již v průběhu vyhledávání informací. Pokud informační pracovník vytváří záznamy, řídí se zpravidla citační normou **ČSN ISO 690**.

Zpracovatel rešerše zhodnotí záznamy na základě relevantnosti, úplnosti a odstraní případné duplicitní záznamy. Lze doplnit další údaje, např. lokaci nebo dostupnost dokumentu, popřípadě odkaz na plný text dokumentu.

Uspořádání relevantních záznamů v rešerši je možné několika způsoby. Často se záznamy řadí **dle druhu dokumentů**, např. monografie, články, internetové zdroje, plné texty aj. Záznamy můžeme dále řadit **abecedně** podle jména autora, chronologicky, tematicky atd.

Nedílnou součástí rešerše je vytvoření titulního a analytického listu, který obsahuje seznam zdrojů, ve kterých proběhlo vyhledávání. Součástí titulního listu je také jméno autora rešerše a klíčová slova, která byla použita pro vyhledávání.

Formální úpravu rešerší dříve řešila norma ČSN 01 0198, která byla bez náhrady zrušena. Tato norma se v praxi stále používá jako podpůrný nástroj.

Formální úprava rešerše se obvykle skládá ze tří částí:

- **Titulní list** – obsahuje základní údaje: název rešerše, číslo rešerše, název a adresu organizace, autora rešerše, klíčová slova, předmětová hesla apod.
- **Analytický list** – druhy dokumentů v rešerši, jazykové, časové a geografické vymezení dokumentů, zvolené uspořádání záznamů, přehled použitých zkratek apod.
- **Základní list** – soupis záznamů dle požadavků zadavatele. Důležitá je jednotná podoba záznamů (úprava podle doporučených norem).

4 REFERENČNÍ SLUŽBY

Referenční služby zpravidla zahrnují poskytování informací, poradenství a konzultace v těchto oblastech:

- orientace uživatele v knihovně, informace o fondech a službách knihovny,
- pomoc při vyhledávání literatury, a to jak k danému tématu, tak konkrétních titulů,
- informace o dostupnosti literatury,
- instrukce pro hledání v katalogích a v databázích,
- zodpovídání bibliografických a faktografických dotazů,
- informace o různých informačních zdrojích včetně databází a portálů,
- nasměrování uživatele, kde a jak dále hledat požadované informace.

DEFINICE

Faktografické služby jsou informační služby spočívající v poskytování faktových informací v podobě faktografických záznamů, popř. také příslušných faktografických dokumentů. Faktografické rešeršní služby poskytují průběžné i retrospektivní faktografické rešerše.²⁸

Faktografický fond je souhrnné pojmenování pro komplexní hybridní systém faktografických informačních zdrojů (faktografické publikace, databáze apod.) využívaných pro faktografické služby.²⁹

Referenční služby jsou takové informační služby, jejichž hlavním cílem je poskytování informací o informačních zdrojích nebo jiných pramenech informací, které jsou relevantní z hlediska požadavku konkrétního uživatele.

Poskytování referenčních služeb je vhodné zapracovat i do knihovního řádu. Tam lze vymezit rozsah poskytovaných služeb či specifikovat podmínky jejich poskytování. Jako příklad můžeme uvést knihovní řád Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě.³⁰

²⁸ ŠVEJDA, Jan. Faktografické služby. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001823&local_base=KTD.

²⁹ MATUŠÍK, Zdeněk. Faktografický fond. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001094&local_base=KTD.

³⁰ Knihovní řád. In: *Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.svkos.cz/data/filemanager/source/dokumenty/05%20Knihovn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d_25.pdf

5.7. Referenční a informační služby

MSVK poskytuje ústní (osobně i telefonicky) a písemné informace o tuzemské i zahraniční literatuře a dalších informačních pramenech ze všech vědních oborů. Uživatelé je v knihovně k dispozici řada informačních zdrojů v klasické či elektronické podobě. MSVK rovněž nabízí konzultace k využívání elektronických informačních zdrojů či pomoc při samostatném vyhledávání v databázích.

Obrázek 3 – Výňatek z knihovního řádu MSVK

4.1 Referenční centrum v knihovně

Jde o „oddělení knihovny nebo informační instituce poskytující především referenční, bibliografické a faktografické služby.“³¹ Referenční centrum může mít hned několik podob – ať už jako samostatné oddělení nebo to může být jakési informační centrum či infobod, tedy místo, které je dobře dostupné registrovaným i neregistrovaným uživatelům knihovny.

4.1.1 REFERENČNÍ INTERVIEW³²

Osobní kontakt mezi knihovníkem a uživatelem je ze sociálního hlediska nenahraditelný jakoukoli formou virtuálního kontaktu. Mezi tradiční referenční služby patří referenční interview. Jedná se o řízený rozhovor mezi referenčním knihovníkem a uživatelem. Cílem je uspokojení informační potřeby uživatele.

Referenční interview probíhá v tomto sledu:

- vznik informační potřeby u uživatele,
- položení/zadání dotazu,
- samotný rozhovor (referenční interview), které slouží k upřesnění dotazu a bližší specifikaci,
- stanovení vhodného postupu,
- formulace požadavku z přirozeného do selekčního jazyka, včetně volby vyhledávacích nástrojů,
- výběr relevantních informačních zdrojů knihovníkem,
- vyhodnocení a uspořádání informací knihovníkem,
- formulace odpovědi uživateli,
- předání odpovědi uživateli,
- vyhodnocení kvality odpovědi a ověření spokojenosti ze strany uživatele,
- pokud informační potřeba uživatele stále trvá, je zde možnost dalšího hledání po upřesnění/zadání nových klíčových slov,

³¹ SODOMKOVÁ, Jana. Referenční centrum. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002011&local_base=KTD.

³² KONVIČKOVÁ, Kamila. *Poskytování bibliografických a rešeršních služeb ze specializovaných zdrojů v knihovnách*. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2019 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: https://www.svkos.cz/data/filemanager/source/studijn%C3%AD%20texty%20pro%20knihovn%C3%ADky/9_Poskytov%C3%A1n%C3%AD_bibliografick%C3%BDch_a_re%C5%A1er%C5%A1n%C3%ADch_sl%C5%BEEb_Konvi%C4%8Dkov%C3%A1.pdf

- v případě pokrytí informační potřeby je záznam poskytnuté konzultace či písemné informace možné zařadit do statistik a evidence.

Při komunikaci s uživatelem je důležité naslouchat a dotazovat se. V této fázi probíhá upřesnění možných nejasností. Knihovník se snaží zjistit, jaké informace již uživatel našel a za všech okolností zachovává objektivní postoj k dané problematice.

4.2 Ptejte se knihovny

Virtuální referenční službu Ptejte se knihovny³³, do níž je zapojeno více než 90 českých knihoven, od roku 2004 zastřešuje a rozvíjí Národní knihovna České republiky.

Služba Ptejte se knihovny odpovídá na stručné konkrétní otázky krátkým seznamem knih, časopisů, popřípadě i www stránek (do 5 záznamů). Ptejte se knihovny je tedy službou faktografickou a bibliografickou.

Služba Ptejte se knihovny slouží k zodpovídání jednoduchých dotazů, nenahrazuje žádost o rešerši. Uživatelé mohou přes tuto službu požádat o stručné bibliografické či faktografické informace, základní literaturu apod. Pokud dotaz přesahuje základní rámec, pak je uživatel na tuto skutečnost upozorněn.

Zúčastněné knihovny garantují odpověď na dotaz do dvou pracovních dnů od jeho přijmutí. Pokud je však dotaz složitější nebo je nutné jej předat jiné instituci, může zodpovězení dotazu trvat i déle, avšak uživatel je informován. Všechny dotazy jsou uloženy v archivu služby. Archiv je budován již od roku 2004 a naleznete zde zodpovězené i velmi specifické faktografické dotazy.

³³ www.ptejteseknihovny.cz

Obrázek 4 – Ptejte se knihovny

Dotazy roku

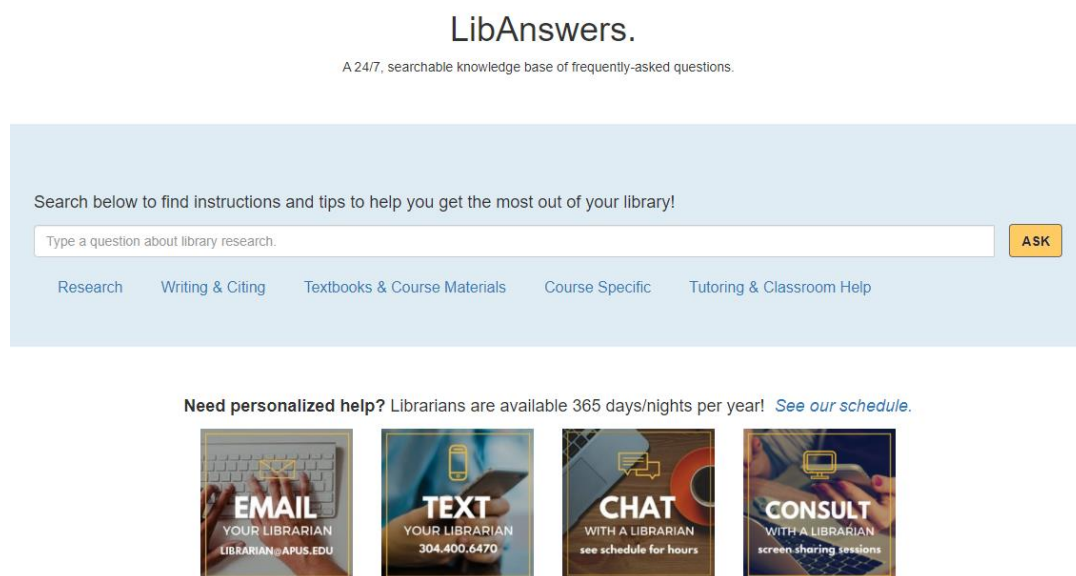
Kde má Krteček záchod?	Vloženo 09.03.2020 12:12
Gesto vztyčeného prostředníku	Vloženo 02.05.2019 05:32
Jaká je kapacita Školy čar a kouzel v Bradavicích?	Vloženo 27.11.2018 21:31
Paní Spejbllová	Vloženo 12.04.2017 21:36
Kolik nožiček je jeden párek?	Vloženo 29.03.2016 12:30
Jak se rodí čerti	Vloženo 02.12.2015 12:16
Duha za úplňku	Vloženo 25.04.2014 17:50
Zvuk v hrnečku s kakaem	Vloženo 27.05.2013 09:35
Rodinný vztah Křemílka a Vochoomůrky	Vloženo 26.07.2012 16:58
Smrad	Vloženo 13.01.2011 14:32
První česká knihovnice	Vloženo 22.10.2010 12:21

Obrázek 5 – Ptejte se knihovny – dotazy roku

4.2.1 LIBANSWERS

Zahraniční obdobou české služby *Ptejte se knihovny* je **LibAnswers**³⁴. Jde o prohledávatelnou znalostní bázi pokládaných otázek o výzkumu, psaní, citování, hledání zdrojů atd.

Pokud v databázi odpovědí nenajdete tu, kterou jste hledali, je možné se přímo obrátit na knihovníka prostřednictvím e-mailu, sms, chatu nebo si objednat přímou konzultaci s knihovníkem.

Obrázek 6 – LibAnswers

4.3 Faktografické databáze

4.3.1 DATABÁZE LÉKŮ

Databáze léků³⁵ obsahuje všechny léčivé přípravky registrované v ČR. Tuto databázi spravuje Státní ústav pro kontrolu léčiv. Po zadání názvu konkrétního léku nebo po zvolení požadovaných kritérií do vyhledávacího formuláře se zobrazí seznam odpovídajících léčivých přípravků. Po kliknutí na konkrétní léčivý přípravek se zobrazí detail léčivého přípravku, kde naleznete další důležité informace.

³⁴ <https://apus.libanswers.com/>

³⁵ <https://www.sukl.cz/modules/medication/search.php>

PARALEN

500MG TBL NOB 24

Základní	Doprovodné texty	Ceny a úhrady	Dostupnost	Dovoz ve zvláštním režimu	Kontakty
Kód SÚKL	0207820				
Registrovaný název LP	PARALEN				
Název LP ⁱ	PARALEN				
Doplňěk názvu	500MG TBL NOB 24				
Síla	500MG				
Léková forma	Tableta				
Velikost balení	24				
Cesta	Perorální podání				
Jazyk obalu	česky				
Typ balení	Blistr				
Režim výdeje	volně prodejné léčivé přípravky				
Účinná látka	PARACETAMOL (PARACETAMOLUM)				
ATC skupina	N02BE01				
Název ATC skupiny	PARACETAMOL				
INFORMACE O REGISTRACI					

Obrázek 7 – Databáze léků

4.3.2 ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD

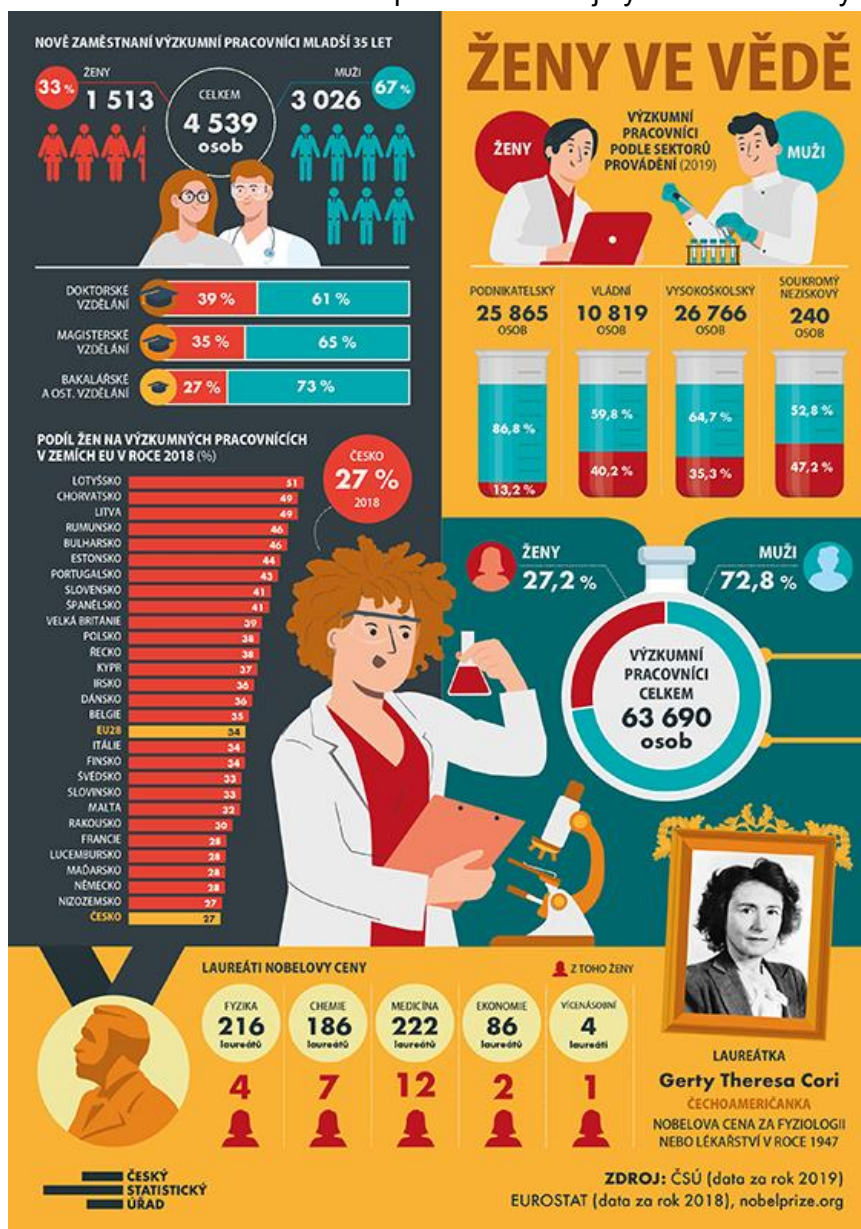
Český statistický úřad (ČSÚ)³⁶ je ústředním orgánem státní správy České republiky. Byl zřízen dne 8. ledna 1969 zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy.

Statistická data vydávají v různých podobách:

- **Analýzy, komentáře** – komentovaný vývoj dané oblasti statistiky;
- **Časové řady** – údaje v dlouhodobých a aktualizovaných časových řadách podle témat;
- **Tiskové zprávy** – informace o aktuálním dění, upozornění na zajímavosti, pozvánky na tiskové konference atd.;
- **Otevřená data** – datové sady se statistickými údaji, výsledky voleb, číselníky a informacemi o ČSÚ v otevřeném formátu, který je vhodný pro dálkový přístup a strojové zpracování;

³⁶ <https://www.czso.cz/>

- **Ročenky** – statistické ročenky ČR od roku 2004, krajské, demografické a další tematické ročenky;
- **Časopisy** – periodika vydávaná ČSÚ: Statistika, Demografie, Statistika & My;
- **Newsletter** – výběr z nejzajímavějších výstupů Českého statistického úřadu;
- **Pro studenty** – datové sady pro studentské práce, odkazy na katedry statistiky, počty studentů a absolventů, vzorové lekce pro učitele a mnoho dalšího;
- **Infografiky** – zajímavá a aktuální statistická data zpracovaná vizuálně poutavou formou;
- **Informace na základě zvláštních zákonů** – údaje zveřejňované na základě zvláštních zákonů shromažďované a zpracovávající k jiným než statistickým účelům.

Obrázek 8 – Infografika zpracovaná ČSÚ³⁷

³⁷ <https://www.czso.cz/csu/czso/zeny-ve-vede>

4.3.3 DATABÁZE PATENTŮ A UŽITNÝCH VZORŮ

Databáze³⁸ obsahuje české přihlášky vynálezů zveřejněné od roku 1991, patenty od č. 1, zapsané užitné vzory a evropské patenty platné na území ČR.

Úřad průmyslového vlastnictví Rešeršní databáze Nepřihlášený uživatel Přihlásit Registrace NIA ?

Rešeršní databáze > Patenty a užitné vzory

Databáze obsahuje české přihlášky vynálezů zveřejněné od roku 1991, patenty od č. 1, zapsané užitné vzory a evropské patenty platné na území ČR.
Aktualizace zdrojů: ÚPV-ČR: 15.01.2022

Vyhledávací formulář patentů a užitných vzorů ?

Číslo dokumentu/zápisu ? = and - +

Číslo přihlášky ? = and - +

Stav ? Nevýbráno and - +

MPT ? and - +

Původce ? and - +

Přihlašovatel/Majitel ? and - +

Název ? and - +

Anotace ? and - +

Skupina ? Nevýbráno and - +

Aktivní dokument ? and - +

Platná nabídka licence ? and - +

☒ bez ohledu na diakritiku ☐ Nepatentová literatura ?

Obrázek 9 – databáze patentů a užitných vzorů

³⁸ <https://isdv.upv.cz/webapp/!resdb.pta.frm>

5 ZDROJE A VYHLEDÁVÁNÍ

V této kapitole si přiblížíme proces vyhledávání, ukážeme si podpůrné prostředky vyhledávání, jako jsou např. booleovské a proximitní operátory. Také si představíme volně dostupné a licencované zdroje.

5.1 Podpůrné prostředky vyhledávání

5.1.1 BOOLEOVSKÉ (LOGICKÉ) OPERÁTORY

Rozšířené vyhledávání probíhá pomocí základních booleovských operátorů AND, OR, NOT, které spojují slova do vztahů odpovídajícím požadované formulaci konkrétního dotazu. Při vyhledávání je vhodné využívat a kombinovat různé nástroje včetně tezaurů a řízených slovníků.

DEFINICE

Booleovské vyhledávání je způsob vyhledávání informací, který je založen na aplikaci booleovské logiky. Booleovský dotazovací jazyk nabízí formulaci dotazu jako logického výrazu, který sestává z operandů a logických operátorů.

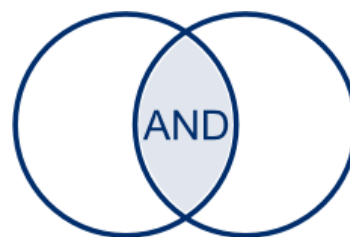
Operandy – rešeršní výrazy – mohou být slova nebo fráze.

Operátory vyjadřují vztah mezi zadanými operandy (obvykle AND, OR, NOT).

Výsledkem booleovského vyhledávání je množina dokumentů, jejíž každá položka obsahuje operandy v souladu s formulací rešeršního dotazu.³⁹

AND (a zároveň) se používá v případě, pokud chceme dotaz zúžit. Jedná se o logický součin. Pomocí operátoru se vyhledávají výsledky, které obsahují všechny použité výrazy.

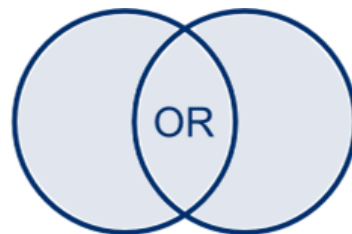
vzdělávání **AND** knihovny → systém vyhledá všechny dokumenty, v nichž se vyskytují obě slova současně

³⁹ SKLENÁK, Vilém. Booleovské vyhledávání. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000585&local_base=KTD.

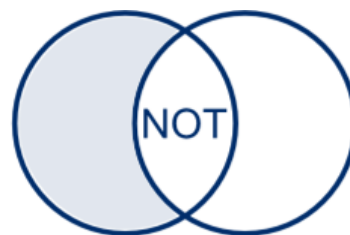
OR (nebo) dotaz rozšiřuje. Systém vyhledává všechny dokumenty tak, aby se ve vyhledaných záznamech vyskytovalo alespoň jedno ze zadaných slov. Používá se převážně v případech, kdy prohledáváme výrazy přirozeného jazyka a dá se předpokládat výskyt synonym, příbuzných slov nebo různých pravopisných forem.

gymnázium **OR** gymnásium, brailovo písmo
OR braillovo písmo → systém vyhledá
všechny odkazy na dokumenty, ve kterých se
nachází alespoň jedno ze svou uvedených
slov

NOT (ne, bez) odstraňuje nežádoucí dokumenty. Systém vyhledá všechny dokumenty, ve kterých se vyskytuje první výraz, který stojí před operátorem. Výraz, který stojí za NOT, se ve výsledku neprojeví. Dochází tedy k eliminování nežádoucích informací. NOT můžeme nahradit mínusem (-) případně AND NOT.

zámky **NOT** zámečnictví → systém vyhledá
pouze šlechtická sídla.

5.1.2 PROXIMITNÍ OPERÁTORY

Proximitní vyhledávání je způsob, jak vyhledat dvě či více slov, která se vyskytují ve specifické skupině slov. Proximitní operátor je umístěn mezi jednotlivá slova ve vyhledávacím řetězci.

(w) within – nalezne slovní spojení, ve kterých se vyskytují požadovaná slova v pořadí, v jakém byla zapsána

(n) near – nalezne slovní spojení, ve kterých jsou požadovaná slova, bez ohledu na pořadí, ve kterém se vyskytují

(a) adjacent – daná slova budou ve vyhledaném záznamu sousedit bez ohledu na pořadí, v jakém byla zapsána

5.1.3 ZÁSTUPNÉ SYMBOLY

Použití znaků pro rozšíření se může v různých vyhledávacích systémech lišit. Některé vyhledávací systémy umožňují tzv. pravostranné i levostranné rozšíření, případně znak uprostřed slova. Tyto zástupné/rozšiřovací znaky nám umožní vyhledat pomocí jednoho příkazu různé varianty zadaného slova.

***** (**hvězdička**) nahrazuje žádný až **libovolný počet znaků**, lze ji použít na začátku či na konci výrazu

*knihov** → systém vyhledá záznamy, ve kterých se vyskytují slova, knihovny, knihovník, knihovnictví, knihovně apod.

? (**otazník**) nahrazuje **jeden znak** na konci, začátku i uvnitř slova

p?le → systém vyhledá dokumenty se slovy pole, píle apod.

5.1.4 DALŠÍ OPERÁTORY A POMOCNÉ ZNAKY

() – závorky slouží k vytváření složitých výrazů. Operátor se vztahuje na všechna slova obsažená v závorce

(architekt AND knihovn* or informač* AND organizace)*

> slovo – záznam obsahující toto slovo bude řazen na začátek výsledků vyhledávání

> Ratiboř AND zámek*

< / ~ slovo – záznam obsahující toto slovo bude řazen na konec výsledků vyhledávání

5.2 Volně dostupné zdroje

Mezi nejdostupnější volně dostupné zdroje pro vyhledávání informací a poskytování bibliografických a rešeršních služeb patří knihovní katalogy a zejména portál **knihovny.cz**.

5.2.1 SOUBORNÝ KATALOG ČESKÉ REPUBLIKY⁴⁰

Ve své bázi soustřeďuje údaje o dokumentech z fondů českých knihoven a institucí, které zasílají do Souborného katalogu své záznamy nebo poskytují informace o odběru periodik.

Katalog je budován od roku 1995 a obsahuje více než 7 milionů záznamů českých a zahraničních monografií, periodik a speciálních dokumentů. Ve vyhledaných výsledcích záznamů lze dohledat informace o dostupnosti dokumentu, respektive o knihovně nebo knihovnách, která tento dokument vlastní. Informace o vlastníkovi dokumentu je vyjádřena

⁴⁰ <http://skc.nkp.cz/>

siglou a zkratkou knihovny. Sigla poskytuje uživateli více informací o vlastníkovu dokumentu, ať již adresu, telefonní čísla nebo URL adresu.

U některých vyhledaných záznamů je možné propojení do konkrétního lokálního katalogu knihovny (vlastníka dokumentu) a získat tak aktuální informaci o současném stavu dostupnosti dokumentu (zda je dokument právě vypůjčen, či je volně k dispozici).

U periodik lze v Souborném katalogu zjistit, které ročníky daného periodika určitá knihovna odebírá či odebírala. U některých titulů seriálů je možné získat plný text.

Obrázek 10 – Souborný katalog ČR

5.2.2 PORTÁL KNIHOVNY.CZ⁴¹

Portál Knihovny.cz poskytuje jednotný přístup ke službám českých a moravských knihoven – komukoliv, odkudkoliv a kdykoliv. Na portálu můžete prohledávat katalogy všech zapojených knihoven z jediného vyhledávacího řádku.

U všech zapojených knihoven:

- Vyhledávání publikací v knihovnách
- Rezervace vypůjčených knih a objednávky publikací ze skladu, prodlužování výpůjček atd.
- Přehled o výpůjčkách, poplatcích a délce platnosti registrace čtenáře

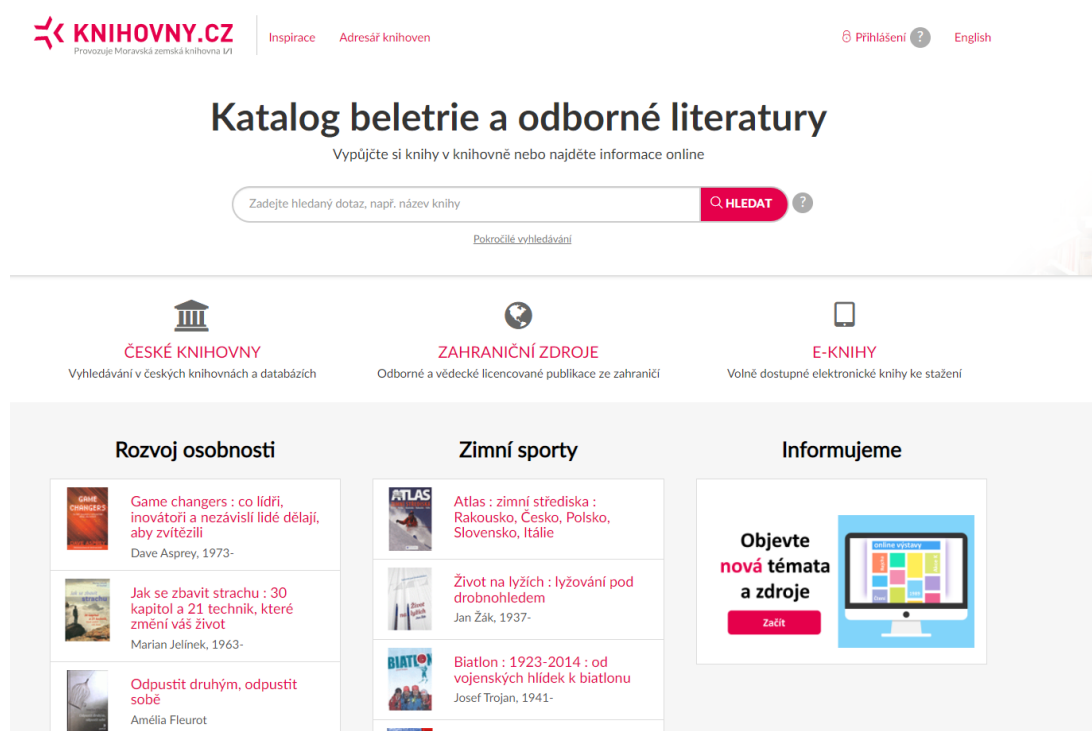
U některých zapojených knihoven je taky možné:

- Provedení **online registrace**, předregistrace nebo vzdálené registrace
- **Zaplacení poplatků** a pokut
- **Fulltextové vyhledávání v elektronických zdrojích** knihovny
- Stahování a další způsoby užití dokumentů z elektronických informačních zdrojů

⁴¹ <https://www.knihovny.cz/>

Navíc:

- Možnost **propojení identit** z knihoven, v nichž je uživatel již registrován
- Z toho plynoucí výhody, které spočívají v uživatelském komfortu **přístupu ke službám různých knihoven z jediného rozhraní**
- Nástroje pro **správu oblíbených titulů, ukládání často používaných vyhledávacích dotazů**, odebírání novinek RSS kanály...
- **Citace** ve volitelných bibliografických standardech
- Sledování knižních **trendů**, čtenářské **inspirace**, **komentáře** uživatelů...
- **Adresář českých knihoven**
- Průběžně rozšiřovaná nabídka přístupu k **neknihovním e-zdrojům**
- **Centrální index "Zahraniční zdroje"**, který je cestou ke kvalitním vědeckým časopisům, oborovým databázím a dalším elektronickým zdrojům z celého světa

Obrázek 11 – Portál Knihovny.cz

5.2.3 ČESKÁ NÁRODNÍ BIBLIOGRAFIE

Národní bibliografie je univerzální primární bibliografie registrující veškerou národní tiskovou produkci dané země (státu), vymezená jazykově, územně, provenienčně anebo tematicky (obsahově). Z hlediska časového určení se rozlišuje národní souběžná (resp. registrující) bibliografie, zachycující aktuální národní tiskovou produkci, a národní retrospektivní bibliografie, zachycující národní tiskovou produkci vydanou před vznikem národního systému souběžné bibliografie.

Česká národní bibliografie je dostupná zdarma prostřednictvím internetu na webových stránkách Národní knihovny ČR, jedná se o dílčí část online katalogu NK ČR. Tato databáze zachycuje dokumenty vydané na území České republiky. Databáze je doplňována i zpětně, není zde však zahrnuta firemní literatura, drobné tisky či šedá literatura. ČNB obsahuje české knihy, česká periodika, hudebniny, grafické, zvukové a elektronické dokumenty.

Obrázek 12 – ČBN

5.2.4 DATABÁZE ANL

Báze ANL je soubornou databází bibliografií zpracovaných článků a statí, které jsou obsaženy v seriálech (periodicky vycházejících dokumentech), sbornících a v malé míře v monografiích vydávaných na území České republiky. Báze vznikla v rámci Kooperčního systému článkové bibliografie. Počet excerpovaných titulů se průběžně mění.

Excerpované časopisy jsou rozděleny do dvou oblastí:

- celostátně vydávané odborné časopisy a sborníky,
- regionální časopisy, sborníky a noviny.

Periodika jsou zpracována od roku 1990. V současné době je v bázi více než 1,5 mil. záznamů s ročním přírůstkem cca 58 000. Bibliografické záznamy jsou průběžně doplněny o odkazy na plné texty (jsou označeny jako „Plný text“). Druhý typ odkazů na plné texty označený jako „Digitalizovaný dokument“ směřuje do digitálního archivu Kramerius Národní knihovny ČR a texty nejsou volně online přístupné.

Obrázek 13 – ANL

5.2.5 ČESKÁ DIGITÁLNÍ KNIHOVNA⁴²

Česká digitální knihovna umožňuje vyhledávání v dokumentech obsažených v digitálních knihovnách provozovaných jednotlivými knihovnami v České republice. Cílem je zajištění přístupu k digitálním dokumentům v knihovnách z jednoho místa.

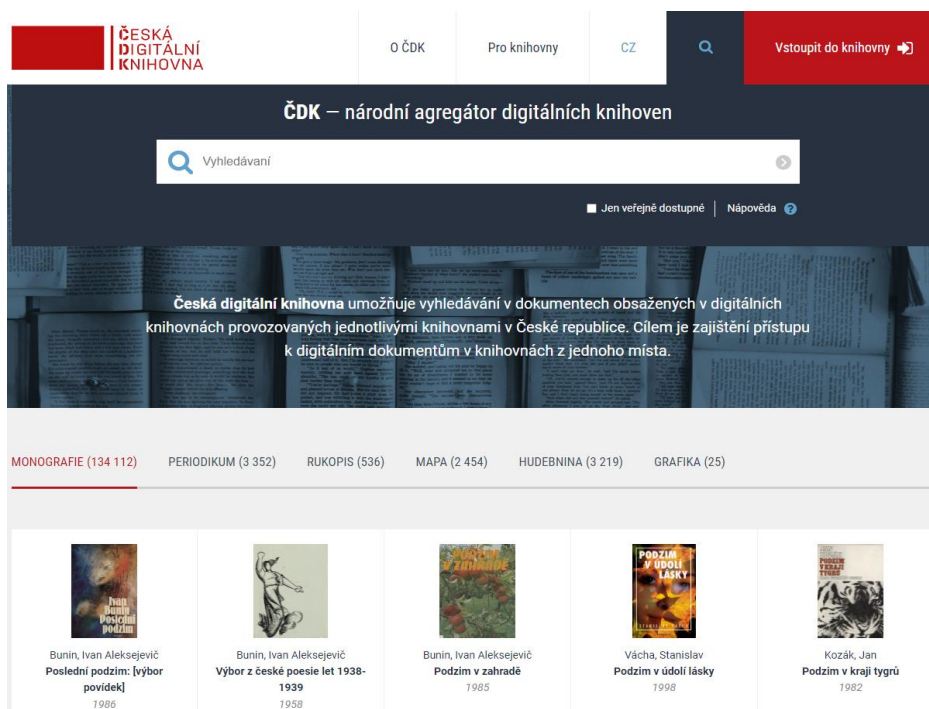
Samotné digitální dokumenty jsou uloženy ve zdrojových (tedy původních) digitálních knihovnách, ze kterých jsou ovšem při požadavku uživatele na prohlédnutí rychle staženy do webového rozhraní České digitální knihovny. Díky tomu mohou uživatelé přistupovat ke stovkám tisíců digitalizovaných dokumentů napříč knihovnami zapojených do ČDK v rámci jednoho intuitivního rozhraní.

K dispozici je uživatelům velké množství:

- digitalizovaných knih,
- novin a časopisů,
- ale také rukopisy a staré tisky,
- archiválie,
- hudebniny,
- mapy,
- grafiky
- a zvukové dokumenty a nahrávky.

Dostupnost dokumentů je řízena nastavením ve zdrojových digitálních knihovnách a podléhá autorskému zákonu. Ten připouští zpřístupnění děl 70 let po smrti všech autorů a 50 let od vydání díla.

⁴² <https://www.czechdigitallibrary.cz/cs/>

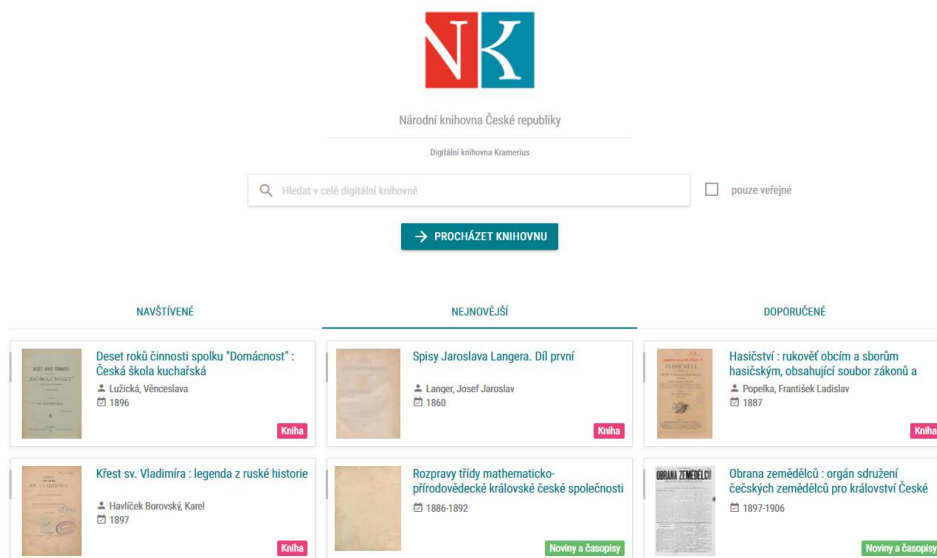
Obrázek 14 – Česká digitální knihovna

5.2.6 DIGITÁLNÍ KNIHOVNA NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR⁴³

Digitální knihovna obsahuje několik milionů digitalizovaných stran monografií a periodik ze sbírek Národní knihovny ČR, které byly digitalizovány v rámci projektu Národní digitální knihovny. Dokumenty jsou zpřístupňovány v systému Kramerius 5.

Součástí digitální knihovny jsou i dokumenty digitalizované v rámci předchozích projektů zpřístupňované v nižší verzi Kramerius 3, který již není dále rozvíjen. Uživatelé jej však mohou i nadále využívat.

⁴³ <https://kramerius5.nkp.cz/>

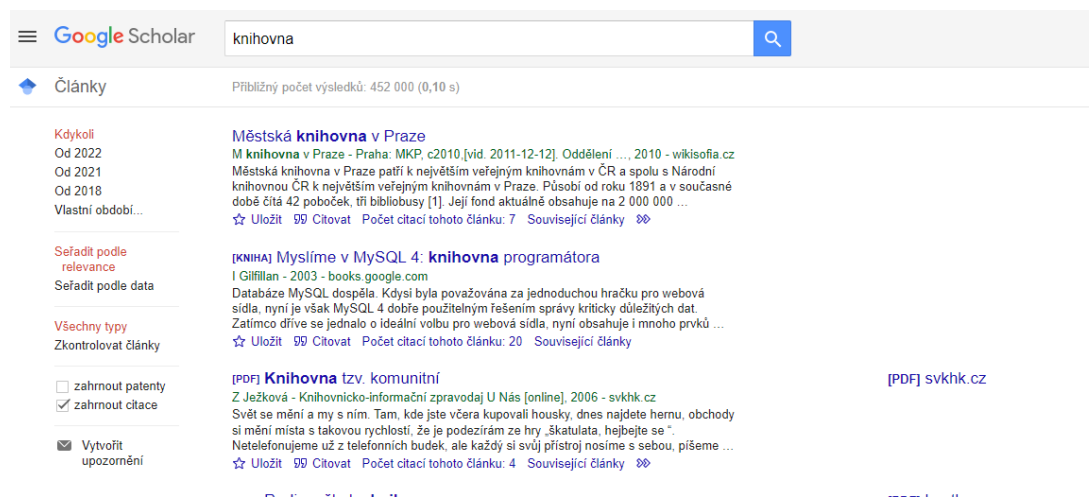

Obrázek 15 – Digitální knihovna NK ČR

5.2.7 GOOGLE SCHOLAR⁴⁴

Portál vyhledává vědecké, technické a lékařské informační zdroje (články, preprinty, kvalifikační práce, výzkumné zprávy, patenty aj.). Prohledává zdroje pro vzdělávání a vědu v různých repozitářích a uložistiích. Pokrývá tedy běžnou odbornou i šedou literaturu. Obsahem jsou bibliografické záznamy, abstrakty, prezentace, multimedia i plné texty.

Google Scholar nabízí různé možnosti vyhledávání podle typu dokumentu, referované báze, řazení dle data nebo relevance. Portál je volně přístupný webový vyhledávač, který indexuje plné texty nebo metadata z odborné literatury různých formátů a oborů.

Obrázek 16 – Google Scholar

⁴⁴ <https://scholar.google.cz/>

5.2.8 DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS⁴⁵

Directory of Open Access Journals (DOAJ) je webový projekt, jehož snahou je poskytovat seznam co největšího množství tzv. otevřených časopisů. Do databáze jsou zařazovány všechny vědecké a akademické časopisy, které jsou přístupné bez jakéhokoli poplatku a splňují pravidla přístupu Open Access. Jsou přijímány jakékoli jazykové verze časopisů, kdy všechnen obsah je dostupný v plném textu.

The screenshot shows the DOAJ website header with the logo and navigation links: SEARCH, DOCUMENTATION, and ABOUT. Below the header, the text 'THE DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS' is displayed. The main heading is 'Find open access journals & articles.' Below this, there are radio buttons for 'Journals' (selected) and 'Articles'. A search bar is present with a dropdown menu set to 'In all fields' and a yellow 'SEARCH' button. Below the search bar, five statistics are listed: 80 LANGUAGES, 130 COUNTRIES REPRESENTED, 12,236 JOURNALS WITHOUT APCs, 17,326 JOURNALS, and 7,006,772 ARTICLE RECORDS.

80	130	12,236	17,326	7,006,772
LANGUAGES	COUNTRIES REPRESENTED	JOURNALS WITHOUT APCs	JOURNALS	ARTICLE RECORDS

Obrázek 17 – DOAJ

5.3 Licencované zdroje

5.3.1 EBSCO⁴⁶

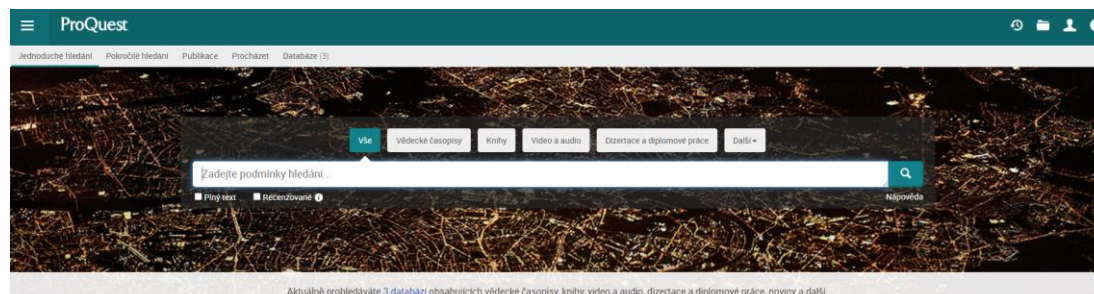
Multioborová databáze společnosti EBSCO Publishing Academic Search Complete obsahuje více než 6 500 plnotextových periodik, která pokrývají např. obory biologie, fyziky, geologie, lingvistiky, matematiky, psychologie, práva a mnoho dalších.

⁴⁵ <https://doaj.org/>

⁴⁶ <https://www.ebsco.com/cs-cz>

5.3.2 PROQUEST⁴⁷

Plnotextová databáze ProQuest TM Package zahrnuje více než 6 600 plnotextových časopisů ve 4 hlavních kolekcích – Natural Science Collection, Technology Collection, Health and Medical Complete a Science Journals.

Obrázek 18 – ProQuest

5.3.3 PRESSREADER

Obsahuje více než 7 000 titulů novin a časopisů ze 120 zemí světa, celkem v 60 jazycích včetně češtiny.

Obrázek 19 – PressReader

⁴⁷ <https://www.proquest.com/>

5.3.4 JSTOR⁴⁸

JSTOR je plnotextová databáze obsahující odborné časopisy, knihy i primární zdroje z širokého spektra oborů, převážně z oblasti humanitních a sociálních věd.

Obrázek 20 – JStor

⁴⁸ <https://www.jstor.org/>

SHRnutí STUDIjNíHO TEXTU

Předložený studijní text se věnoval problematice **poskytování bibliografických a rešeršních služeb**.

V první části textu jsme si bibliografické, rešeršní a faktografické služby vymezili v kontextu knihovního zákona č. 257/2001 Sb. a věnovali se další důležité legislativě a souvisejícím dokumentům.

Ve následujících třech kapitolách jsme se věnovali bibliografickým, rešeršním a faktografickým službám. Představili jsme dělení bibliografií podle různých hledisek a popsali poskytování bibliografických služeb. U rešeršních služeb jsme se zaměřili na celý rešeršní proces, od analýzy informačního požadavku, přes zvolení rešeršní strategie až po zpracování a dodání dokumentu. Kapitola k referenčním službám se věnovala poskytování faktografických informací, jak probíhá referenční interview a v jakých faktografických databázích můžeme informace hledat.

Poslední kapitola byla zaměřena na zdroje a vyhledávání. Nejprve jsme se seznámili s podpůrnými prostředky pro vyhledávání jako jsou booleovské a proximitní operátory a poté jsme se seznámili s volně dostupnými a licencovanými elektronickými informačními zdroji.

Věříme, že studijní text pro vás bude užitečný a zkouška v rámci NSK dopadne dobře.

LITERATURA

ČESKO. Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2019-110>

ČESKO. Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-257>

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [cit. 2. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

ČSN 01 6910 (016910) *Úprava dokumentů zpracovaných textovými procesory*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2014.

KONVIČKOVÁ, Kamila. *Poskytování bibliografických a rešeršních služeb ze specializovaných zdrojů v knihovnách*. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2019. Dostupné z: https://www.svkos.cz/data/filemanager/source/studijn%C3%AD%20texty%20pro%20knihov%C3%ADky/9_Poskytov%C3%A1n%C3%AD_bibliografick%C3%BDch_a_re%C5%A1er%C5%A1n%C3%ADch_sl%C5%BEeb_Konvi%C4%8Dkov%C3%A1.pdf

KTD: *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003-. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/cze/ktD>

MARVANOVÁ, Eva. *Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů: ČSN ISO 690*. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 2011.

PAPÍK, Richard. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. 1. vyd. Praha: Velryba, 2011, s. 91. Podnikání a management. ISBN 978-80-85860-22-1.

Retrospektivní regionální bibliografie. In: *Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.svkos.cz/katalog-a-databaze/databaze/>

VODIČKOVÁ, Hana. *Nástin druhové klasifikace knihovnicko-informačních služeb. Knihovna plus* [online]. 2009, č. 2 [cit. 2022-01-02]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus92/vodic.htm>>. ISSN 1801-5948.

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Poplatek za zpracování řešerše v MSVK	15
Obrázek 2 – Objednávka řešerše v Knihovně PF Univerzity Karlovy.....	19
Obrázek 3 – Výňatek z knihovního řádu MSVK	24
Obrázek 4 – Ptejte se knihovny	26
Obrázek 5 – Ptejte se knihovny – dotazy roku	26
Obrázek 6 – LibAnswers	27
Obrázek 7 – Databáze léků	28
Obrázek 8 – Infografika zpracovaná ČSÚ.....	29
Obrázek 9 – Databáze patentů a užitných vzorů	30
Obrázek 10 – Souborný katalog ČR	34
Obrázek 11 – Portál Knihovny.cz.....	35
Obrázek 12 – ČBN.....	36
Obrázek 13 – ANL	37
Obrázek 14 – Česká digitální knihovna.....	38
Obrázek 15 – Digitální knihovna NK ČR	39
Obrázek 16 – Google Scholar.....	39
Obrázek 17 – DOAJ.....	40
Obrázek 18 – ProQuest	41
Obrázek 19 – PressReader	41
Obrázek 20 – JStor	42

Název:	Poskytování bibliografických a rešeršních služeb v knihovnách s celostátní nebo oborovou působností
Verze:	1.0
Autor:	Mgr. Michaela Mrázová
Počet stran:	45
Rok vydání:	2021
Jazyková korektura:	Markéta Roupcová